

**Recenzja rozprawy doktorskiej Sylwii Jarosławskiej-Sobór
pt. „Odpowiedzialna kopalnia. Społeczna Odpowiedzialność Biznesu w polskim
górnictwie węgla kamiennego – studium socjologiczne”
pod kierunkiem prof. zw. dr hab. Wojciecha Świątkiewicza
i promotora pomocnicznego Grzegorza Gawrona.**

Społeczna odpowiedzialność biznesu (*Corporate Social Responsibility - CSR*) jest w ostatnich latach pojęciem bardzo często występującym w języku zarządzania przedsiębiorstw czy polityki europejskiej. W praktyce oznacza to, że wymaga się od managerów i przedsiębiorców nie tylko wiedzy na ten temat, ale również wdrażania w życie jej poszczególnych elementów. Nie ulega wątpliwości, że tego rodzaju działania winny zostać poprzedzone badaniami diagnostycznymi na temat odpowiedzialnego biznesu, realizacji poszczególnych jego części składowych czy też barier w jego wprowadzaniu.

W Polsce model CSR jako nowy paradygmat w zarządzaniu, obecny od kilku zaledwie lat, implementowany jest w wielu przedsiębiorstwach, tych dużych na fali swoistego rodzaju dyfuzji wiedzy i idei z przedsiębiorstw zagranicznych, jak również w tych małych i średnich poprzez konstruowanie, nierzadko przy pomocy środków europejskich, programów i projektów. Od kilku lat realizowane są również projekty badawcze odnoszące się do diagnozy stanu wprowadzania modelu CSR w polskich przedsiębiorstwach. Z reguły badania te dotyczą albo stanu przedsiębiorstwa związanego z wprowadzeniem tegoż modelu albo z diagnozą realizacji implementacji modelu CSR. Badania te koncentrują się z reguły albo na dużych przedsiębiorstwach, szczególnie tych z udziałem kapitału zagranicznego, a tym samym charakteryzujących się „zachodnim” modelem zarządzania, w tym również modelem CSR, albo na małych i średnich firmach, które „kopiują” model „zachodni”. W szerokim obszarze niezbadanej wiedzy znajdują się m.in. przedsiębiorstwa przemysłu ciężkiego, należące w

całości bądź w większości do Skarbu Państwa. W ten obszar badawczy wpisują się analizy Sylwii Jarosławskiej-Sobór przedstawione w niniejszej dysertacji.

Jest to szczególnie ważne zagadnienie ze względu na charakter prawny przedsiębiorstw – Spółki Skarbu Państwa, po wtóre ze względu na szczególnego rodzaju przeszłość tychże przedsiębiorstw. Otóż kopalnie węgla kamiennego w Zagłębiu Śląsko-Dąbrowskim niejednokrotnie od początku swojego istnienia w 17, 18 czy 19 wieku, nie wspominając okresu realnego socjalizmu, stosowały działania współcześnie zdefiniowane jako wpisujące się w model CSR czy to skierowane do pracowników czy ich rodzin w kontekście budowania dla nich osiedli zamieszkania, zapewnienia im opieki lekarskiej czy zaopatrzenia w określone, często niezbędne do życia produkty. Dlatego też warto podkreślić już na wstępie innowacyjny charakter projektu badawczego Pani Sylwii Jarosławskiej-Sobór. Zrealizowała ona swoje badania w obszarze sektora gospodarki „przemysłu ciężkiego” idąc poniekąd „wbrew” panującej „modzie” na badania modelu odpowiedzialnego biznesu. Moda ta polega na analizowaniu, jak wcześniej wspomniano, czy to wielkich firm z udziałem kapitału zagranicznego czy też małej i średniej przedsiębiorczości. Z kolei badanie kopalń węgla kamiennego, niezależnie od tego czy w Polsce czy innych krajach europejskich, w kontekście implementacji modelu CSR jest ważne co najmniej z kilku powodów: po pierwsze, wielokrotnie w historii tychże przedsiębiorstw stosowano niektóre nieświadome elementy, a dzisiaj zinstytucjonalizowane modelu odpowiedzialnego biznesu, co niewątpliwie stanowiło o charakterystyce tego typu przedsiębiorstw. Początki kapitalizmu przemysłowego w Europie to nie innego jak tylko początki elementów modelu *Welfare* oraz początki zinstytucjonalizowanego paternalizmu przedsiębiorców w stosunku do swoich pracowników, co miało miejsce m.in. w modelu fordowskim. Po wtóre, okres realnego socjalizmu i funkcjonowanie firm w gospodarce niedoborów wytworzył nowy, szczególny typ, odpowiedzialności w obszarze społecznym przy jednoczesnym pomijaniu całkowicie sfery środowiska przyrodniczego (znane są przecież praktyki z II połowy XX wieku, kiedy to zakłady przemysłu ciężkiego w Zagłębiu Śląsko-Dąbrowskim zanieczyszczały środowisko naturalne przy jednoczesnym budowaniu osiedli dla swoich pracowników, szkół i domów kultury dla ich dzieci, ośrodków wypoczynkowych w nadmorskich uzdrowiskach). Po trzecie, fala modelu CSR dotyczy implementacji tegoż modelu w dużych firmach, pod wpływem modelu przeniesionego przez korporacje, czyli firmy z kapitałem zagranicznym, niemniej jednak w ostatnich latach coraz częściej model ten staje się również częścią organizacji firm z udziałem Skarbu Państwa, na przykład w przemyśle energetycznym czy węglowym. Tym samym budowanie modelu odpowiedzialnej firmy (CSR) w kopalniach węgla kamiennego

jest zjawiskiem relatywnie nowym, a tym samym wymagającym zmiany filozofii myślenia w zarządzaniu tychże firm w celu implementacji modele CSR. Wreszcie po czwarte, kopalnie węgla kamiennego do niedawna skoncentrowane były jedynie na wynikach ekonomicznych w związku z dokonującą się w nich transformacją strukturalną i organizacyjną, jak również kwestiach środowiskowych w związku z naciskiem ze strony polityki odnoszącym się do rozwiązania kwestii środowiskowych wynikających z bezpośredniej działalności tego typu przedsiębiorstw. Z kolei kwestie społeczne w przedsiębiorstwach przemysłu węglowego kojarzyły się do tej pory jedynie z działalnością związków zawodowych oraz aktywnością socjalną, jak w każdym dużym przedsiębiorstwie w Polsce. Dzisiaj oba te zagadnienia ulegają zmianie i podlegają ewolucji w modelu zarządzania.

Dysertacja doktorska Pani Sylwii Jarosławskiej-Sobór liczy 350 stron i składa się ze wstępu, dziesięciu rozdziałów, konkluzji i wniosków, bibliografii liczącej ok 150 pozycji zwartych, ok. 80 artykułów i 45 dokumentów prawnych, wykazu tablic i rysunków oraz załączników. Tytuł pracy („Odpowiedzialna kopalnia. Społeczna Odpowiedzialność Biznesu w polskim górnictwie węgla kamiennego – studium socjologiczne”) odpowiada treściom zawartym w dysertacji, autorka uczyniła bowiem głównym przedmiotem swoich analiz, być może przewrotnie i prowokacyjnie, „odpowiedzialną kopalnię”. Bo czyż jak sama pisze: „Czy kopalnia może być nieodpowiedzialna?” (s. 4). Czy aby tego rodzaju przedsiębiorstwa nie mają z definicji wpisany model odpowiedzialności w filozofię zarządzania i strategię działania? Z pewnością tak jest, a po wtóre, jest to „studium socjologiczne”, z pełnym wykorzystaniem aparatu metodologicznego do zanalizowania tegoż zjawiska.

Praca składa się z części o charakterze teoretycznym (rozdziały 1-3), o charakterze metodologicznym (rozdział 4) i empirycznym (rozdziały 5-10). Dysertacja ma charakter zwarty, poprawny pod względem metodologii opracowania badań, składa się z przedstawienia wyczerpującej treści odnoszących się do celu pracy, zdefiniowania jej kluczowych pojęć i teorii, metodologii badań oraz prezentacji wyników autorskich badań. W dalszej części recenzji omówiona zostanie treść poszczególnych rozdziałów, a następnie przeprowadzona zostanie dyskusja w niektórymi tezami.

Rozdział I został zatytułowany „Społeczna odpowiedzialność czy społeczny panoptikon?” i składa się z czterech podrozdziałów. W pierwszym Autorka konceptualizuje systemowe ujęcie przedsiębiorstwa. Autorka przytacza różnego rodzaju koncepcje organizacji, od klasycznej do postmodernistycznej. W drugim podrozdziale pt. „Zmiana społeczna jako determinanta rozwoju paradygmatu CSR” Autorka przedstawia charakterystykę czasów współczesnych oraz zmianę w modelu organizacji, co implikuje m.in.

nowe cele, założenia, a przede wszystkim umiejscowienie przedsiębiorstwa w otoczeniu. Ten bowiem element stanowi najważniejszy czynnik współczesnej filozofii zarządzania jak również wprowadzenia nowego modelu CSR. Kolejny podrozdział odnosi się do analizy kategorii „odpowiedzialności” jako wartości. W nim to Autorka lokuje swoją pracę w socjologii moralności, co stanowi niewątpliwie walor dysertacji. Studium socjologiczne w tym przypadku to połączenie obszaru subdyscypliny socjologii organizacji i zarządzania z socjologią moralnością, co nie jest częstym przypadkiem w polskiej socjologii, a w analizach na przykład dotyczących modelu CSR, możliwe jest, a nawet uprawione, przywołanie klasyków tej subdyscypliny socjologicznej. Ostatni podrozdział stanowi odpowiedź na pytanie, dlaczego ma miejsce formowanie się odpowiedzialności przedsiębiorstwa we współczesnym społeczeństwie. Autorka wskazuje na presję funkcjonalną jako na istotny warunek kreowania nowego ładu społecznego czy ładu korporacyjnego w świecie organizacji biznesowych.

Rozdział II odnosi Autorka do pojęcia i zagadnienia społecznej odpowiedzialności biznesu. Autorka przedstawia genezę idei i pojęcia, jego rozwój i znaczenie. Ważny jest kontekst historyczny, który przedstawia Autorka sięgając czasów Starożytności i Średniowiecza. Tym samym pokazuje to umiejscowienie pracy w bardzo szerokim kontekście idei, a płynne przedstawianie przez Panią Jarosławską też świadczy tylko i wyłącznie o jej znajomości tematu. W dalszej części Autorka omawia kwestie początku kapitalizmu w XIX i XX wieku i ewolucję modelu CSR zachodzącą relatywnie do zmian w modelu kapitalizmu. Autorka kończy na Strategii Lizbońskiej oraz zagadnieniach konstruowania modelu CSR przez Unię Europejską i jej programy. W następnym podrozdziale Autorka szczegółowo omawia kwestie związane z modelami i ujęciami koncepcji CSR. Przytacza klasyczne koncepcje Carrola, Wooda, Druckera, co świadczy o znajomości tematyki i obszaru badań, po którym się porusza. Autorka słusznie zauważa również wielość i wieloznaczność definicji samego CSR, modelu CSR i koncepcji odpowiedzialnego biznesu. Na uwagę Autorki zasługuje również wyodrębnienie pojęcia „interesariusze” i przedstawienie ważności tej koncepcji odnośnie analizowanego modelu odpowiedzialnego biznesu, co będzie istotne z punktu widzenia realizacji badań empirycznych. Nie można zapominać, że model CSR to także, a może przede wszystkim, praktyka, a co za tym idzie konkretne działania. Sylwia Jarosławska-Sobór przedstawia działania firm wpisujące się w realizację tego modelu. Autorka skrupulatnie przedstawia systemy certyfikacji, które w ostatnich latach dynamicznie się rozwijają dając wiele możliwości poszczególnym przedsiębiorstwom w znalezieniu się w

modelu odpowiedzialnych przedsiębiorstw. Wielość standardów daje poszczególnym firmom możliwości zastosowania odpowiedniego dla nich modelu.

Rozdział III jest bardzo ważny z punktu widzenia analizy modelu odpowiedzialnego biznesu. Został zatytułowany „Historyczny wymiar społecznej odpowiedzialności w polskich kopalniach”. Składa się on z czterech podrozdziałów: „Stosunki społeczne w pierwszym okresie rozwoju górnictwa na Śląsku” oraz „Górnictwo przywileje okresu PRL”, „Problemy społeczne okresu restrukturyzacji” oraz „Kopalnia jako aktor na wolnym rynku. Nowe wyzwania”. Pani Sylwia Jarosławska-Sobór w pierwszym podrozdziale ukazuje historyczny wymiar rozwoju górnictwa węgla kamiennego ze wskazaniem roli społecznej pierwszych właścicieli kopalń czy innych instytucjonalnych rozwiązań jak górnictwo socjalne, specyfikę grupy zawodowej i korzyści wynikających ze wspólnoty stanu górnictwa. Kasy Brackie to kolejny ważny element kreowania modelu odpowiedzialności w górnictwie w przeszłości. Natomiast okres PRL stanowił szczególnego rodzaju czas w historii polskiego górnictwa oraz w kreowaniu źródeł modelu odpowiedzialnej kopalni, o którym również nie zapomina Autorka. Karta Górnika czy szeroko zakrojone działania kopalń w inwestycje osiedli górniczych czy ośrodków wypoczynkowych to nieliczne tylko przykłady wprowadzania modelu odpowiedzialności za interesariuszy, jakimi są pracownicy. Upadek realnego socjalizmu spowodował niewątpliwie pojawienie się problemów społecznych w dobie restrukturyzacji przedsiębiorstw przemysłu ciężkiego, co stanowiło kolejny ważny etap historii polskiego górnictwa, w tym również transformację w kierunku zarządzania opartego na zasadach rynkowych.

Rozdział IV stanowi założenia metodologiczne pracy i koncepcja badań. Autorka przedstawia założenia badawcze, cel pracy, aktualność podejścia teoretycznego i empirycznego, hipotezy badawcze oraz metody i techniki badawcze. Rozdział został napisany poprawnie pod względem merytorycznym, w którym Autorka skrupulatnie przedstawia założenia swojego projektu badawczego.

Rozdziały V-X stanowią analizę wyników autorskich badań empirycznych. Pani Sylwia Jarosławska-Sobór wyodrębniła sześć obszarów analitycznych: ogólna wiedza na temat modelu CSR, zasoby pracownicze jako element CSR wewnętrznego i pracownicy jako kluczowi interesariusze zarazem, kwestie ekologiczne, klienci, relacje zewnętrzne oraz próba modelowego spojrzenia na występujący w górnictwie węgla kamiennego model CSR. Autorka rozpoczyna od przedstawienia obecnej struktury polskiego górnictwa, która w ostatnich dwudziestu latach znajdowała się w procesie zmian strukturalnych i organizacyjnych.

Analizę Autorka rozpoczyna od kwestii ogólnych, co jest poprawne metodologicznie, na temat znajomości modelu CSR w praktyce zarządzania firmami w przemyśle górniczym. Dogłębna analiza pokazuje jak w poszczególnych spółkach węglowych elementy CSR zostały wpisane w strategię firm oraz gdzie opracowano strategiczne dokumenty CSR. Ponadto przedmiotem badań było również określenie posiadanych obecnie bądź w przyszłości certyfikatów w zakresie paradygmatu CSR, jak ISO 26000 czy SA 8000. W dalszej części analiz Pani Sobór dokonała analizy porównawczej dwóch dokumentów: Strategii CSR w Jastrzębskiej Spółce Węglowej oraz LW Bogdance – dwóch spółkach posiadających tego rodzaju dokumenty – podkreślając ich podobieństwa i różnice. Konsekwencją posiadania Strategii CSR bądź też poszczególnych jej elementów są narzędzia stosowane przez poszczególne firmy. Z analiz wynika, że badane firmy preferują przede wszystkim Zintegrowane Systemy Zarządzania, Dialog społeczny, *Global Reporting Initiative* i Kodeksy Etyki.

W kolejnych rozdziałach Autorka uszczegóławia tematykę występowania modelu CSR w spółkach górnictwa węgla kamiennego. Jednym z nich są pracownicy, określenia przez Sylwię Jarosławską-Sobór podstawową wartością przedsiębiorstwa. Jak pisze: „W gospodarce opartej na nowym modelu biznesowym niezwykle ważną rolę odgrywają zasoby niematerialne organizacji, a rozwój personelu jest ważną częścią rozwoju przedsiębiorstwa” (s. 217). Rozdział ten składa się z dwóch podrozdziałów: o relacjach wewnętrznych jako źródle innowacji społecznych przedsiębiorstwa górniczego oraz bezpieczeństwie pracownika w podziemnym zakładzie górnym, co stanowi wartość nadrzędną.

Jak wspomniano wcześniej, ze względu na specyfikę pracy kopalni, przede wszystkim pracy ludzi pod ziemią w trudnych warunkach, szczególną rolę odgrywają górnicze systemy etyczne. „Kwestie bezpieczeństwa pracy w podziemnym zakładzie górnym są kluczowe dla prawidłowego funkcjonowania tej instytucji. W każdym zakładzie górnym istnieje szereg dokumentów regulujących zarówno organizację pracy jak dyscyplinę pracy w kopalni” (s. 228). Autorka w tym kontekście dokonuje analizy zestawienia wypadków śmiertelnych oraz wypadków w perspektywie historycznej od 1945 roku oraz w poszczególnych spółkach węglowych w latach 2011 i 2012.

Następny rozdział odnosi się do kolejnego filaru modelu CSR obok kwestii pracowniczych/społecznych, mianowicie kwestii ekologicznych. W nim również Autorka wyodrębniła dwa zagadnienia, które poddała analizom: środowisko naturalne oraz środowisko naturalne gmin, na obszarze których realizowana jest aktywność przedsiębiorstwa, czyli wydobycie węgla. Pisze: „W XXI wieku wyrazem odpowiedzialności przedsiębiorstwa jest

realizacja strategii zrównoważonego rozwoju, którego ewolucja tworzyła bazę dla paradygmatu CSR, szczególnie w wymiarze środowiskowym” (s. 237). Kwestie ekologiczne w kontekście przedsiębiorstw górnictwa węgla kamiennego są ważne przynajmniej z dwóch powodów: po pierwsze w okresie realnego socjalizmu miała miejsce degradacja środowiska przyrodniczego przez przedsiębiorstwa przemysłu ciężkiego, co skutkowało jego zniszczeniem i zanieczyszczeniem po 1989 roku. Wówczas to zaczęto zwracać szczególną uwagę na kwestie środowiskowe w kontekście eksploatacji złóż węgla. Można rzec, że dopiero po 1989 roku rozpoczęła się w Polsce realizacja zasad rozwoju zrównoważonego. Po wtóre, jest to ważne zagadnienie ze względu na szkody górnicze nieustannie mające miejsce w gminach, na których ulokowana jest kopalnia. Autorka nazywa podrozdział „Niechciane sąsiedztwo”, w którym analizuje liczbę zgłoszonych szkód, liczbę zawartych ugód, wnioski o naprawę szkód oraz katastrofy.

Model odpowiedzialnego biznesu skonstruowany na fali przemian myślenia o gospodarce, konkurencyjności i osiągnięciu zysków przewartościował również kategorię klienta. Nowa gospodarka bowiem szczególną rolę zaczęła przypisywać klientowi. Dlatego też Rozdział 8 został zatytułowany „Wartość klienta jako element przewagi konkurencyjnej”. Również w przemyśle górniczym doszło do zmiany świadomości, w którym klient nie jest już masowym, anonimowym, odbiorcą produktów, ale kimś cennym dla przedsiębiorstwa, zindywidualizowanym konsumentem. Jak słusznie pisze Jarosławska-Sobór: „W dużych, sformalizowanych organizacjach gospodarczych, jakimi są przedsiębiorstwa górnicze, społeczna odpowiedzialność biznesu może być podstawą w budowaniu kompleksowej strategii rozwoju i źródłem przewagi konkurencyjnej, rozumianej jako zespół atutów wyjątkowych dla danej firmy i cenionych przez rynek (klientów, konsumentów), które pozwalają danemu przedsiębiorstwu na utrzymanie wysokiej efektywności (finansowej i handlowej) oraz harmonijny rozwój” (s. 264). To również rozdział złożony z dwóch podrozdziałów odnoszących się do budowania zaufania i otwartego systemu komunikacji oraz etycznego wymiaru działania przedsiębiorstwa państwowego.

Rozdział IX odnosi się do kluczowego zagadnienia CSR - zarządzanie relacjami zewnętrznymi. Pani Sylwia Jarosławska-Sobór dokonała analizy relacji przedsiębiorstwo – interesariusz, a w dalszej części dokonano analizy studium przypadku rodziny górniczej w sytuacji wypadku. Jest to bardzo istotne zagadnienie w związku z bezpieczeństwem kopalni i pojawiającymi się w związku z tym

Rozdział X stanowi pewnego rodzaju podsumowanie dotyczące modelu CSR kopalni jako legitymizacji działań operacyjnych przedsiębiorstwa górniczego. Opracowana została w

nim mapa funkcjonowania paradygmatu społecznej odpowiedzialności biznesu w polskim górnictwie. Jest to bardzo istotne zestawienie o charakterze całościowym występowania i braków w jego występowaniu modelu CSR w polskich kopalniach. Tego rodzaju syntetyczne ujęcie stanowić może nawet cenną informację dla instytucji rządowych, którym podlegają kopalnie. Na pozytywną ocenę zasługuje również sporządzona przez Autorkę macierz CSR w polskich przedsiębiorstwach branży górnictwa węgla kamiennego.

W dalszej części przedstawiona zostanie ocena oraz dyskusja z niektórymi tezami rozprawy doktorskiej. Na wstępną uwagę zasługuje stwierdzenie, że Autorka przyjęła perspektywę teorii systemowej z socjologii organizacji i nauk o zarządzaniu. Naturalnym jest, że każdy/każda badacz/badaczka ma prawo wybrać dowolną perspektywę, przez pryzmat której będzie analizował badane przez siebie zjawisko. Pani Sylwia Jarosławska-Sobór wybrała koncepcję, która jest Jej zdaniem, adekwatna do zdiagnozowania modelu CSR. Jeśli tak, to pojawiają się w związku z tym następujące zagadnienia: po pierwsze w części analitycznej przedstawionej rozprawy doktorskiej zabrakło mi pogłębionych analiz dotyczących modelu systemowego, czyli zdefiniowania co jest systemem, jakie są współzależności czy relacje pomiędzy poszczególnymi elementami systemu? Czy interesariuszy można potraktować jako jednostki systemu? I kluczowe pytanie, jakie pojawia się na zakończenie tej kwestii? – dlaczego Autorka nie zdecydowała się na inne ujęcie, na przykład na krytyczne, poststrukturalistyczne etc.? Po wtóre, w części teoretycznej Autorka porusza kilka zagadnień, które są niedookreślone w kontekście części empirycznej, na przykład relacje przedsiębiorstwa z otoczeniem w związku z rolą polityki przedsiębiorstw górniczych realizowaną w ramach polityki przemysłowej państwa polskiego.

Natomiast zagadnienia niedookreślone, moim zdaniem, to na przykład teza dotycząca postmodernizmu i zasadności jej użycia w niniejszej dysertacji. Analogicznie można rzec o podrozdziale „Otoczenie przedsiębiorstwa – orientacja na zmiany” – czy tego rodzaju „teoretyczne” stwierdzenie z zakresu współczesnej socjologii organizacji i nauk o zarządzaniu ma odniesienie do rzeczywistości polskiej kopalni węgla kamiennego? Również rozdział o presji funkcjonalnej, jak najbardziej istotny z punktu widzenia teorii systemowej nie znalazł w moim przekonaniu oddźwięku w części empirycznej, gdzie można byłoby wykorzystać jakże bogaty aparat pojęciowy i konceptualny klasycznego funkcjonalizmu do analiz występowania bądź niewystępowania modelu CSR w polskich kopalniach.

Podsumowując pierwszy rozdział, Autorka pokazuje, że zna literaturę przedmiotu, potrafi dokonać jej krytycznej analizy i wybrać te elementy, które stanowić będą teoretyczny koncept badań. Na szczególne podkreślenie zasługuje wykorzystanie przez Autorkę wiedzy z

zakresu socjologii organizacji i socjologii moralności, co jest jak najbardziej potrzebne i konieczne w tej pracy, niemniej jednak co stanowi rzadkość w analizach z zakresu modelu CSR.

Rozdziały drugi i trzeci zostały opracowane na bardzo wysokim poziomie, ten dotyczący modelu CSR odwołuje się do bogatej literatury przedmiotu, przedstawia w sposób bardzo uporządkowany wiedzę o modelu odpowiedzialnego biznesu. Również trzeci rozdział poświęcony historycznemu wymiarowi społecznej odpowiedzialności został opisany przez Autorkę w sposób wyczerpujący, wykorzystując wiedzę na temat górnictwa węgla kamiennego i jego przedsiębiorstw w dłuższej perspektywie czasowej. Czytając rozdział historyczny pojawić się może refleksja o „trwanie” niektórych elementów modelu odpowiedzialnego przedsiębiorstwa – kopalni sprzed wieków w modelu zarządzania XXI wieku, to znaczy, na ile możliwe jest zastosowanie modelu ‘path dependence’ do analiz modelu CSR we współczesnej kopalni.

Założenia metodologiczne i koncepcja badań Autorka przyjęła zgodnie z przyjętymi wcześniej celami pracy badawczej, a dobór metod i technik jest ze wszech miar uzasadniony i poprawny. Wydaje mi się, że jedynie metodami jakościowymi można rzetelnie i trafnie zbadać zjawisko społeczne jakim jest model społecznej odpowiedzialności biznesu w przedsiębiorstwach. Na szczególną uwagę zasługuje wykorzystanie studium przypadku rodziny górniczej w sytuacji wypadku, co jest szczególnie istotne w kontekście realizowanego modelu CSR przez kopalnie ze względu na charakterystykę i specyfikę pracy.

W związku z częścią empiryczną, pojawia się jedynie pytanie o dobór następujących kategorii analitycznych, jak CSR a zarządzanie i struktura organizacyjna przedsiębiorstw, pracownicy, kwestie ekologiczne, klienci, relacje zewnętrzne. Z pewnością są to kluczowe zagadnienia, natomiast zastanowić się można czy aby nie należałoby poruszyć roli związków zawodowych w górnictwie z kontekście modelu CSR, których aktywność w sferze zarządzania kopalniami jak również w sferze politycznej jest znacząca? I czy wówczas to paradygmat systemowy i funkcjonalny nie okazałby się w tym obszarze szczególnie pomocny! I wreszcie można by się zastanowić, na ile zagadnienie relacji pomiędzy polityką państwa a modelem zarządzania kopalniami daje się wpisać w badane przez Autorkę relacje.

Na zakończenie Autorka przedstawia własny model działań CSR w przedsiębiorstwach węgla kamiennego, co stanowi największy walor pracy, mam nadzieję, że będący podstawą do podejmowania działań i decyzji odnoszących się do implementacji tego modelu w kopalniach. Pojawia się jednak w związku z powyższym pytanie, czy można mówić o przyszłości modelu CSR w polskich kopalniach węgla kamiennego, a jeśli tak, to

jakiej. Innymi słowy, w jakim kierunku podążać będą procesy implementacji modelu CSR czy też wypracowania swoistego rodzaju nowego modelu w oparciu o wypracowane do tej pory praktyki czy procedury, jak na przykład w przypadku rodziny doświadczonej wypadkiem pracownika.

Podsumowując dysertację doktorską trzeba wskazać, że ma w niej miejsce daleko idąca symetria dająca się zauważyć w poszczególnych rozdziałach podziału na poszczególne części składowe jak również symetria części teoretycznej, metodologicznej i empirycznej zgodnej z wymogami stawianymi tego rodzaju pracom, dobrze została przedstawiona część teoretyczna i definicyjna, trafnie dobrane metody i techniki badawcze, dobrze przeprowadzona analiza materiału badawczego, a całość projektu badawczego jest na dobrym poziomie pokazując warsztat Sylwii Jarosławskiej-Sobór.

Przedstawiona rozprawa doktorska Sylwii Jarosławskiej-Sobór pt. „Odpowiedzialna kopalnia. Społeczna Odpowiedzialność Biznesu w polskim górnictwie węgla kamiennego – studium socjologiczne” spełnia wymogi stawiane pracom awansowym i rekomenduję Radzie Wydziału Nauk Społecznych dopuszczenie Sylwii Jarosławskiej-Sobór do dalszych etapów procedury nadania stopnia doktora.

